

Universitat de Lleida

GUIA DOCENT
**ARQUEOLOGIA, TERRITORI I
PAISATGE**

Coordinació: BOLOS MASCLANS, JORDI DE

Any acadèmic 2021-22

Informació general de l'assignatura

Denominació	ARQUEOLOGIA, TERRITORI I PAISATGE			
Codi	100089			
Semestre d'impartició	2N Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA			
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter	Modalitat
	Grau en Història (R 2015)	3	OPTATIVA	Presencial
Nombre de crèdits assignatura (ECTS)	6			
Tipus d'activitat, crèdits i grups	Tipus d'activitat	PRAULA	TEORIA	
	Nombre de crèdits	3	3	
	Nombre de grups	1	1	
Coordinació	BOLOS MASCLANS, JORDI DE			
Departament/s	HISTÒRIA			
Distribució càrrega docent entre la classe presencial i el treball autònom de l'estudiant	60 hores presencials 90 hores de treball autònom de l'estudiant			
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.			
Idioma/es d'impartició	Català. Es poden proposar lectures en altres llengües d'ús comú en la comunitat científica			

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
BOLOS MASCLANS, JORDI DE	jordi.bolos@udl.cat	3	
CASSANYES ROIG, ALBERT	albert.cassanyes@udl.cat	3	Dilluns i dimarts, d'11 a 13 hores / Despatx 1.04.2. Fora d'aquest horari, tutories concertades.

Informació complementària de l'assignatura

L'arqueologia del paisatge és una disciplina imprescindible per analitzar el comportament de les societats envers al seu entorn. La comprensió del paisatge històric, la seva caracterització i evolució, és fonamental per comprendre i analitzar elements tan considerables com els sistemes socioeconòmics, els models de poblament, la jerarquització del territori i l'impacte de l'activitat antròpica, entre d'altres.

Objectius acadèmics de l'assignatura

- O1. Conèixer la definició d'arqueologia del paisatge així com les diferents disciplines que l'integren.
- O2. Valorar el potencial interpretatiu de la disciplina.
- O3. Distingir els diferents models de poblament.
- O4. Utilitzar correctament els mètodes per analitzar i caracteritzar les modificacions antròpiques.
- O5. Aplicar els sistemes d'informació geogràfica per a la interpretació del territori.

Competències

- C1. Capacitat d'aplicar les diferents metodologies segons les necessitats de l'estudi.
- C2. Capacitat per plantejar estudis de territori a escala macro i meso espacial.
- C3. Capacitat per a la gestió de la informació: recopilació sistemàtica, selecció i presentació de la informació.
- C4. Capacitat per identificar i interpretar l'activitat antròpica.

Continguts fonamentals de l'assignatura

PRIMERA PART (Dr. Albert Cassanyes)

Tema 1. L'arqueologia del paisatge: definicions, conceptes, corrents historiogràfics, àmbits d'investigació i objectius de la disciplina

Tema 2. Formes i documents de treball: estudi de les diferents fonts i documents que ens permeten i ajuden en la interpretació del paisatge

Tema 3. Metodologia: anàlisi de les diferents metodologies aplicables a l'estudi del paisatge (context paisatgístic, context estratigràfic i formació del jaciment)

SEGONA PART (Dr. Jordi Bolòs)

1. El paisatge històric dels llocs habitats. Pobles, vilars i masos. Termes i límits
2. El paisatge històric de les terres conreades. Centuriacions, paisatge irrigat, altres aportacions medievals (comes, terrasses, franges coaxials, etc.)
3. El paisatge històric de les vies de comunicació.
4. Cartografiar el paisatge històric

Eixos metodològics de l'assignatura

Activitat	Codificació/Descripció/ TPD	O
Classe magistral	M: Vegeu els continguts	O.1, O.2, O.3, O.4
Pràctiques	P1. Prospecció arqueològica P2. Pràctiques a la sala d'informàtica de Sistemes d'Informació geogràfica	O.5
Treballs	T1. Entrega dels comentaris de text T2. Entrega de la pràctica 1 i 2 T3. Entrega del treball final	
Tutories	Seguiment dels treballs	
Avaluació	Veure taula d'avaluació	

Pla de desenvolupament de l'assignatura

Primera part: del 7 de febrer al 22 de març

Segona part: del 28 de març al 24 de maig

Sistema d'avaluació

La nota final serà la mitjana aritmètica de les notes obtingudes a cada una de les parts en què es divideix l'assignatura.

PRIMERA PART (Dr. Albert Cassanyes)

Comentaris de text	3 x 20 %	60 %
Examen tipus test sobre els corrents historiogràfics		30 %
Assistència i participació		10 %

SEGONA PART (Dr. Jordi de Bolòs)

Participació a les classes i realització de les fitxes		60%
Realització d'un treball de síntesi sobre algun aspecte de la matèria		40%

Bibliografia i recursos d'informació

PRIMERA PART

Ashmore, W. i Knapp, A. B. (eds.) (1999): *Archaeologies of landscape. Contemporary perspectives*. Oxford, Blackwell.

Baena Preysler, J.; Blasco Bosqued, C. i Quesada Sanz, F. (eds.) (1997): *Los S.I.G. y el análisis espacial en arqueología*. Madrid, Universidad Autónoma de Madrid.

Bintliff J.L. (2000): "Settlement and territory: a socio-ecological approach to the evolution of settlement systems", a Bailey G., Charles R. et al. (eds.) *Human Ecodynamics*. Oxford: 21-30.

Bintliff J.L. (2000): "The concepts of 'site' and 'offsite' archaeology in surface artefact survey", a Pasquinucci M., Tremont F. (Eds.) *Non-Destructive Techniques Applied to Landscape Archaeology*. Oxford: 200-215.

Burillo Mozota, F. (ed.) (1998): *Arqueología del Paisaje. 5º Coloquio Internacional de Arqueología Espacial (Teruel 1998)*. Teruel, Seminario de Arqueología y Etnología Turolense.

Butzer, K. W. (1989): *Arqueología. Una ecología para el hombre*. Barcelona, Ed.Bellaterra.

Criado Boado, F. (1993): "Límites y posibilidades de la arqueología del paisaje". *Spal*, 2: 9-55.

Criado Boado, F. (1999): *Del terreno al espacio. Planteamientos y perspectivas para la arqueología del paisaje*. Santiago de Compostela, Universidad de Santiago de Compostela.

Gil, E. A., Esparraguera, J. M. G., Gurt, J. M. i Martínez, J. M. P. (2004): *El pasado presente: arqueología de los paisajes en la Hispania romana* (Vol. 122). Barcelona, Edicions Universitat Barcelona.

Hodder, I. (1987): "Contextual Archaeology: an Interpretation of Catal Hüyük and a Discussion of the Origins of Agriculture in Golden Jubilee". *Bulletin of the Institute of Archaeology*, 24: 43-56.

Hodder, I. (ed.) (1987): *The Archaeology of Contextual Meanings*. Cambridge, Cambridge University Press.

Ingold, T. (1987): *The appropriation of nature: essays on human ecology and social relations*. Iowa, University of Iowa Press.

Orejas, A.; Ruiz del Árbol, M.; López, O. (2002): "Los registros del paisaje en la investigación arqueológica", *AespA*, 75: 287-311.

Uriarte, A., (2005): "Arqueología del Paisaje y Sistemas de Información Geográfica: una aplicación en el estudio de las sociedades protohistóricas de la cuenca del Guadiana Menor (Andalucía oriental)", a Blanco, A., Canelo, C. i Esparza, Á., (comps.), *Bronce final y Edad del Hierro de la Península Ibérica. Encuentro de jóvenes investigadores*. Salamanca, 603-621.

Vicent García, J. M. (1998): "Entornos". *Arqueología Espacial*, 19-20: 165-168.

Wheatley D. W. y Gillings, M. (2002): *Spatial technology and archaeology. The archaeological applications of GIS*. Londres, Taylor & Francis.

SEGONA PART (Jordi Bolòs)

Bibliografia bàsica.

- Bolòs, J. (2004). *Els orígens medievals del paisatge català*. Barcelona: IEC - Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- Aston, M. (1985). *Interpreting the Landscape. Landscape Archaeology in Local Studies*. Londres: B.T. Batsford.

- Abbé, J. L., Baudreu, D. and Berthe, M. (2006). 'Les villes neuves médiévales du sud-ouest de la France (XIe-XIIIe siècles)'. In P. Martínez i M. Urteaga (ed.), *Las villas nuevas medievales del suroeste europeo*. Irún: Arkeolan, p. 1-33.

- Aldomà, I. (coord.) (2013). *L'aigua patrimoni de la Catalunya seca. Passat i present en l'entorn de Torrebesses*. Lleida: Ajuntament de Torrebesses and Pagès Editors.

- Ballesteros, Paula (2010). 'La arqueología rural y la construcción de un paisaje agrario medieval: el caso de Galicia'. In H. Kirchner (ed.), *Por una arqueología agraria. Perspectivas de investigación sobre espacios de cultivo en las sociedades medievales hispánicas*. Oxford: BAR International Series 2062, p. 25-39.

- Barceló, Miquel (1986). *Les aigües cercades: els qanat(s) de l'illa de Mallorca*. Palma de Mallorca: Institut d'Estudis Baleàrics.
- Baudreu, Dominique (1986). 'Une forme de villages médiévaux concentrés: le cas du Bas-Razès'. *Archéologie du Midi médiéval*, 4, 49-73.
- Berthe, Maurice, and Benoît Cursente, ed., (2001). *Villages pyrénéens. Morphogenèse d'un habitat de montagne*. Tolosa: CNRS – Université de Toulouse-Le Mirail.
- Bolòs, J. (1993). 'Paisatge i societat al 'Segrià' al segle xiii', in *Paisatge i societat a la Plana de Lleida a l'edat mitjana*, ed. by Jordi Bolòs (Lleida: Publicacions de la Universitat de Lleida), pp. 45-81.
- . Bolòs, J. (2019). 'Not so dark centuries: Changes and continuities in the Catalan landscape (6th-12th centuries)'. In N. Brady and C. Theune (eds.), *Ruralia XII: Settlement change across Medieval Europe; old paradigms and new vistas*. Leiden: Sidestone, p. 91-101.
- Catafau, A. (1998). *Les celleres et la naissance du village en Roussillon (X^e-XVe siècles)*. Perpinyà: Editorial El Trabucaire and Presses Universitaires de Perpignan.
- Chouquer, G. (2020a). *Dominer et tenir la terre dans le haut Moyen Âge*. Tours: Presses Universitaires François-Rabelais.
- Chouquer, G. (2020b). *Les parcellaires médiévaux en Émilie et en Romagne. Centuriations et trames coaxiales. Morphologie et droit agraire*. Paris: Éditions Publi-Topex. Consulted in: <http://serveur.publi-topex.com/EDITION/06ParcellairesMedievalesEmilieRomagne.pdf>
- Creighton, O. H. (2002). *Castles and Landscapes*. Londres: Continuum.
- Eritja, X. (1998). *De l'almunia a la turris: organització de l'espai a la regió de Lleida (segles XI-XIII)*. Lleida: Publicacions de la Universitat de Lleida.
- Francovich, R. i Hodges, R. (2003). *Villa to Village. The Transformation of the Roman Countryside in Italy, c. 400-1000*. Londres: Duckworth.
- Hooke, Della (1985). *The Anglo-Saxon Landscape. The kingdom of the Hwicce*. Manchester: Manchester University Press.
- Kirchner, Helena, and Antoni Virgili, (2015). 'De Tur úša a Tortosa. La ciutat abans i després de la conquesta catalana (1148)'. In *V Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna de Catalunya*. Barcelona: ACRAM, p. 117-143.
- Kirchner, Helena (1997). *La construcció de l'espai pagès a Mayūrqa: les valls de Bunyola, Orient, Coanegra i Alaró*. Palma: Universitat de les Illes Balears.
- Lavigne, C. (2002). *Essai sur la planification agraire au Moyen Âge: les paysages neufs de la Gascogne médiévale (XIIIe-XIVe siècles)*. Pessac: Ausonius.
- Negre, J. (2020). *En els confins d'al-Andalus. Territori i poblament durant la formació d'una societat islàmica a les Terres de l'Ebre i el Maestrat*. Benicarló: Onada edicions.
- Palet, J. M. (1997). *Estudi territorial del Pla de Barcelona. Estructuració i evolució del territori entre l'època íbero-romana i l'altmedieval, segles II-I aC – X-XI dC*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Poirier, Nicolas, *Un espace rural à la loupe. Paysage, peuplement et territoires en Berry, de la préhistoire à nos jours*. Tours: Presses Universitaires François-Rabelais, (2010).
- Quirós Castillo, J.A. (2009). 'Arqueología del campesinado altomedieval: las aldeas y las granjas del País Vasco'. In J. A. Quirós (ed.), *The Archaeology of early medieval villages in Europe*. Bilbao: Euskal Herriko Unibertsitatea – Universidad del País Vasco, p. 385-403.
- Rendu, Christine, *La montagne d'Enveig. Une estive pyrénéenne dans la longue durée* (Canet: Trabucaire, 2003).

- Riera, Santiago, and Josep M. Palet (2005). 'Aportaciones de la Palinología a la historia del paisaje mediterráneo: estudio de los sistemas de terrazas en las Sierras Litorales Catalanas desde la perspectiva de la Arqueología Ambiental y del Paisaje'. In S. Riera and R.J. Bruguers (eds.), *Una aproximació transdisciplinària a 8.000 anys d'història dels usos de sòl – Transdisciplinary Approach to a 8,000-yr History of Land Uses*. Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 55-74.
- Rippon, Stephen, *Historic Landscape Analysis. Deciphering the countryside* (York: Council for British Archaeology, 2012). First Edition: 2004.
- Robert, S. (dir.) (2011). *Sources et techniques de l'archéogéographie*. Besançon: Presses Universitaires de Franche-Comté.
- Robert, S, and Verdier, N. (eds.) (2014). *Dynamique et résilience des réseaux routiers: archéogéographes et archéologues en Île-de-France*. Paris: FERACF.
- Schneider, L. (2005). 'Dynamiques spatiales et transformations de l'habitat en Languedoc méditerranéen durant le Haut Moyen Âge (VIe-IXe s.)'. In G.P. Brogiolo, A. Chavarría and M. Valenti, *Dopo la fine delle ville: la campagna dal VI al IX secolo*. Màntua: SAP Società Archeologica, p. 287-312.
- Torró, Josep, *El naixement d'una colònia. Dominació i resistència a la frontera valenciana (1238-1276)* (València: Universitat de València, 1999).
- Turner, Sam (2010). 'Historic Landscape Characterisation: an introduction to methods and Applications for historical research'. In J. Bolòs (ed.), *La caracterització del paisatge històric, Territori i Societat: el paisatge històric, V*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, p. 17-40.
- Vion, Éric (1989). 'L'analyse archéologique des réseaux routiers: une rupture méthodologique, des réponses nouvelles'. *Paysages Découverts*, 1, 67-99.
- Watteaux, M. (2011). 'La colonisation agraire médiévale en Alentejo (Portugal)'. *Archéogéographie et disciplines voisines. Études rurales*, 188: 39-72.